אפריקה־ישראל בונה עליון

מגאון גלזובס • סיון תשנ"ד – 20 במאי 1994

וסי הדס הוא יליד 1928. בתקופה ההיא היתה בחלב, עיר־הולדתו, קהילה יהודית תוססת של אנשי עסקים עתירי ממון. "אבי היה סוחר שטיחים גדול, אבל לא היינו עשירים, אלא אמידים. מגיל צעיר לא נמשכתי לעסקים. אבי ז"ל אמר לי: לימודיסו בבקשה. אבל תלמד משהו, שבזכותו לא תוזקק לשלטונות בשביל להתקיים". הואיל וחשבנו להישאר בסוריה, הייתי אחד היהודים היחידים, שנוסף על בגרות צרפתית בבית־הספר של כל ישראל חברים, עשה גם בגרות ערבית וגם למד בתלמוד־תורה. בעצם, התכוונתי להיות מהנדס".

ב־1948 נסע לפאריס ללמוד הנדסה. חבר כתב לו מהארץ, שאחיו, חייל בחטיבת הראל, נפל בקרית ענבים. "השתובבתי בפאריס כסחרור", לא הייתי מסוגל ללמוד, ובראשית 1949 באתי ארצה לעלות לקברו. שמו לי רובה ביד ושלחו אותי למגדל־אשקלון. שם נפצעתי. אחרי אישפוז של חצי שנה, רצו לשחרר אותי. סירבתי. גילו שאני דובר ערבית, צרפתית ואנגלית, ושלחו אותי לאמ"ץ".

ב־1951, התכוון הדס לשוב לפאריס ללימודי ההנדסה, אבל שמע שכמשרד החוץ מחפשים דוברי ערבית. ידיד הציע לו להיבחן ושינה את מהלך חייו. הוא התחיל כנער־ארכיב, המתייק מיסמכים בערבית, ובהמשך עשה את כל המס־לול בסולם הדירוג.

ב־1953, כשהיה "דסקאי", התריע על התקר־בות ברה"מ לערבים ועל הסכנה שתמכור להם נשק. "לא הסכימו איתי. הואיל ומעולם לא עקפתי ממונה, ביקשתי ממנהל המחלקה להביא את חוות־דעתי להנהלה. נערך דיון מיוחד – ואיש לא קיבל את דעתי. אמרו: 'זו לא דרכה של ברה"מ לספק נשק'.

"אחרי כשנה, התפרצץ עניין הניסיקה בין צ'כוסלובקיה למצרים. נכון, אמרתי ברה"מ ולא צ'כוסלובקיה, אבל זה היה היינו־הך. משה שרת התרעם שבמשרד לא ידעו, ואז הפניתי את תשומת ליבו לדברים שכתבתי ושנדחו. אחר כך, בפאריס, כתבתי דוקטורט בנושא".

ב־1991, למזלו, "נקלע דוד לוי לעימות עם ראובן מרחב, ומינה אותי למנכ"ל". כך נחסך ממנו התיסכול שידעו כל ככירי המשרד, משנת 1974 ואילך: לראות את המנכ"לות מנגד ולחזות בה נופלת כפרי בשל בידיו של מינוי פוליטי מבחוץ.

היותו יליד סוריה סייעה לו בהכנת המזרח־התיכון. "הפכתי להיות מומחה, שהיה רצוי בכל החוגים. במקומות השירות שלי, שרי חוץ הזסינו אותי לספר להם 'מה קורה', להסביר על מדינות ערב. כמנכ"ל, ניסיתי להביא לכך שכל עובד יקדיש שנה ללימודי מזרחנות. לא הצלח־תי. היו שטענו: 'מה זה חשוב'.

"כבר בשנות ה־60' התחלתי להיפגש עם ערבים: צפון־אפריקנים, לבנונים, מצרים, אפי־לו סורים. לא אגלה עם מי. על השליחויות המודיות שעשיתי מוקדם עדיין לדבר. עדיין יש סודות במשרד. אשתי, שטלה, גילתה רק לפני זמן קצר, שיש לי גם דרכון רגיל, ומאוד התפלאה. הוא נועד למנוע מעקב, שהיה מתרחש לו באתי עם דרכון דיפלומטי. גם אם שיחפתי אותה בלבטים שלי והתייעצתי איתה תמיד, לא סיפרתי לה סודות גדולים".

עד היום לא נחשף הדס בפני התקשורת, גם לא כמנכ"ל משרד החוץ. "מעולם לא חיפשתי תקשורת. פעם הדליפו דבר ביקור סודי מתוכנן בהודו, והחלטתי לבטל אותו. ההודים העריכו את זה מאוד ונוצר אמון הדדי. אני יכול לומר, שהייתי האדריכל של כינון היחסים איתם.

"כשנכנסתי לתפקיד המנכ"ל, הזמנתי את העיתונאים, ואמרתי להם: 'אני לא ארים אליכם טלפון'. הם התפלאו מאוד. החלטתי, אחת ולתמיד, שאני לא איש ציבור. מי שהולך לקריירה פוליטית, צריך חשיפה; סיוויל סרוונט לא צריך. מה השיגו יותר ממני עובדי ציבור, שהם 'תקשורתיים'?"

הדס פרש בתחושה של סיפוק. "אני בא ממדינה שכנה, כלומר, 'ספרדי', ואין צורך לספר לך על האפליה שהיתה קיימת במדינה – לא במשרד. היה עלי לפלס דרך רק בעורת היכולת שלי וכעזרת מה שקיבלתי בבית, מאבי ומאימי. עשיתי את זה בדרך הארוכה ביותר וגם הישרה ביותר. רבים במדינה ידעו להעריך את זה".

היום, גם אם הוא קצת מאוכזב מדחיקתו ממרכז העניינים, הוא מרוצה מהתפנית בחייו. הוא מרבה לחייך, נוסע הרבה ולא משתעמם אף לרגע. ואם, בבוא השלום עם סוריה, ארץ הולדתו, יציעו לו לכהן כשגריר ראשון בדמשק, הוא ישמח מאוד. בעצם, שגרירות בכל מדינה ערבית תקסום לו.■

אום כולתום בבית הכנסת החאלבי בתל אביב

מוסיקת התפילה היהודית אימצה את כל הסגנונות המוסיקליים כדי לנסות להביא קצת חסד לעולם

יששכר בר ריבק: "שירי הקסנה, ביתי שנחרב, לזכרם", 1923. איור לספר

דוד שלג ליאון, הוא חזן בבית הכנסת החאלבי בתל אביב. הוא חזן נהדר. זה היה ערב חורפי אחד, כשלקחנו אותו מרפס הביתה, שה־בנתי. הוא היה עובד על יצירה של אום כולתום, מנסה להבין את המקור מות שלה. ואז הוא שאל אותי "אתה יכול ללמד אותי מוסיקה מערביתז" "אני לא יודע", אמרתי לו, מנסה להתחמק.

"אתה יכול להשתמש בזמן לחלק מאוד גדול מהמנגינות יש מילים ש... אתה יודע, לא כל כך... אתה יודע". ואז הוא סובב את הראש למשב האחורי "אז נגאל אותן יוסי. כל מנגינה, כל מנגינה יורדת לעולם כשהיא קדושה. אז נגאל את המנגי־נה ממומאתה, נגאל אותן מפר מאתן". הוא חייך בביצתון ואני לא יכולתי להתאפק שלא לחייך בחזרה.

עכשיו, אולי זה נראה מתבשא שבן אדם יכול לחשוב, או שמישהו יכול לרצות לקחת שיר סקס או שיר מהאה שכתב מישהו אחר ביוסטן, ולגאול אותו בבית כנסת חלאבי ברח' אהרונסון בתל אביב. זאת זה הוא עושה כשהוא משתמש במלודיה שלו בשביל לבקש רחמים למעלה. אבל זאת היתה כל ההיסטוריה של המו־סיקה היהודית.

היסטוריה כזאת מביאה אותי לכ־תוב כמה רגעים לפני ראש השנה, כשהטלוויזיה פתוחה, ונותנת לי קרב הגון על תשומת הלב, על תרבות פר־סיקלית שמשתמשת בצלילים כורד־יים, בהמנון הצרפתי ובנעימות של בטהובן. כשהיא מוחתרת מראש, בלי שהעוסקים בה יידעו על כך, על אר־זשהו אפיון פיוטי, או באווה של אפיון פיוטי. היא באמת מוכנה ללבוש פאה שחורה או ג'ינגית ובצורה נואשת להחליף את האיפור שלה רק בשביל לקבל סיכוי קצת יותר טוב למעלה, לארושהו חסד. כזאת מוסיקה יכולה להביא חסד.

ותכשיו אני יכול לנשת לחלום שלי על החזן־אמן של המוסיקה הי־הודית במאה ה־21 בישראל. המקום יהיה מואר. הקהל האמנים לא יודע־קו לשירותי החשכה כדי לברוח מהשבוע שהיה להם או מפי שיושב לידם. גם לא החזן־אמן. הוא יע־מוד/ישב על אותה רצפה שהציבור שלו עומד/ישב עליה. הוא יהיה השליח שלהם. הוא לא מנגן ושר בשבילם, אלא בעבורם.

הוא לא מצמצם ומקטין את הביטוי הנפשי שלו רק להשתלבות במרחב המזרחי, כמו שכמה שושים מציעים היום, או להשפעות הקולוניאליזם של ה־M.T.V. הוא בטח לא בחר בפתרון פרוזה חסר טעם של המוסי־קה הכי מערבית במזרח התיכון והכי מזרחית באירופה, שאתה יכול לשי־מע לפפמים ברדיו.

החזן אמן של המאה ה־21 יעמוד, בתוך ציבור שמחזיק לו אצבעות, משתמש בכל הטכנה והרגש שלמד כדי לנסות לחטוט איזו מנגינה שיכו־לה לעזור להוריד לשולם קצת רחמים ושלום. מנגינות יכולות, בחיי. כל מנגינה שיש לה חזן טוב יכולה.

הלוואי שתהיה שנת שלום.